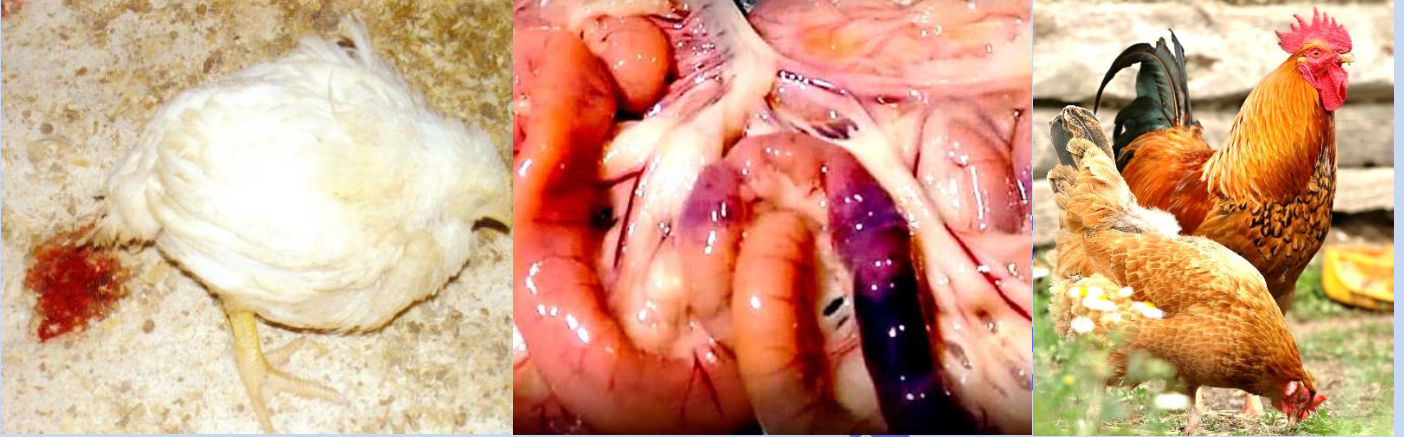

บิต...ความสูญเสียหลัก

แห่งวงการเลี้ยงสัตว์ปีก (ไก่)

น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

ประเทศไทยมีอากาศที่ร้อนถึงร้อนมากกันเกือบตลอดปี โรคที่จะเกิด หรือพบกันเพิ่มมากขึ้นจนเป็นโรคประจำถิ่น คงหนีไม่พ้นโรคในระบบทางเดินอาหาร มีอาการถ่ายเหลว ท้องเสีย ทั้งในคน และสัตว์เลี้ยงหลายๆ ชนิด อันเนื่องมาจากการดื่ม หรือกินน้ำที่เพิ่มมากขึ้นเป็นปัจจัยเสริมให้ได้รับเชื้อโรคเพิ่มขึ้น ของเสียที่สัตว์ขับถ่ายออกมาจะมีน้ำเป็นองค์ประกอบสูงขึ้น ทำให้พื้น คอก และวัสดุรองต่างๆ ชื้นแฉะ สกปรกหมักหมมอยู่ตลอดเวลา ร่วมกับอากาศที่ร้อน และชื้นตลอดเวลา ยังเหมาะกับการเจริญเติบโตเพิ่มจำนวนของเชื้อก่อโรคเหล่านั้นให้มาก และรวดเร็วยิ่งขึ้น หนึ่งในนั้นคงหนีไม่พ้นโรคบิด ที่เหล่าเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ต่างๆ คงรู้จัก และคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

เชื้อบิต หรือ ค็อกซิเดียม (Coccidia) เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์เซลล์เดียว หรือนิยมเรียกกันว่าโปรโตซัว ซึ่งแตกต่างจนจำแนกแยกจากไวรัส และแบคทีเรียได้อย่างชัดเจน ในทางวิทยาศาสตร์จัดกลุ่มนี้อยู่ในอาณาจักร (Kingdom) Protista ซึ่งอาณาจักรนี้ยังแยกย่อยได้อีกมากมายมหาศาล เชื้อบิต หรือ ค็อกซิเดียมนี้เป็นชื่อสามัญที่ใช้เรียกโปรโตซัวที่อยู่ในแฟมิลี Eimeriidae ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในทางเดินอาหารเป็นหลัก แต่อาจพบที่ท่อน้ำดี ไต พบได้ในสัตว์เกือบทุกชนิด ทั้งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ปีก สัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์น้ำ เช่น ปลา เชื้อบิตแต่ละสปีชีส์มักมีโฮสต์ก่อโรคที่ค่อนข้างจำเพาะเจาะจงสูงต่อชนิดสัตว์ จึงไม่ค่อยติดข้ามกัน และทั้งยังจำเพาะต่ออวัยวะตำแหน่งที่อยู่อีกด้วย เชื้อบิตจะมีหลายระยะที่ค่อนข้างซับซ้อน มีวงชีวิตและสืบพันธุ์ได้ทั้งแบบอาศัยเพศ และไม่อาศัยเพศ สัตว์จะได้รับเชื้อบิตผ่านการกินเชื้อที่อยู่ในวงชีวิตระยะโอโอซิสต์ (Oocyst) ซึ่งรูปร่างของโอโอซิสต์นี้จะมองเห็นได้ชัดเจน ส่วนใหญ่จะกลม หรือเกือบกลม บางครั้งอาจเป็นรูปไข่ หรือรูปรี ก็ได้ โดยมีขนาดแตกต่างกันไปตามชนิดของเชื้อบิต มักไม่มีสี แต่บางชนิดอาจมีสีเหลือง เขียว ก็ได้ โดยเชื้อบิตที่สำคัญ พบก่อโรคในสัตว์ได้บ่อยๆ มักเกิดจาก 2 สกุลคือ อัยเมอเรีย (*Eimeria*) และ ไอโซสปอรา (*Isospora*) จากนั้นไปจะเป็นโรคบิดที่ก่อโรคในสัตว์เลี้ยงชนิดต่างๆ ชนิดแรกที่ต้องกล่าวถึงก่อนเลยนั้น คงหนีไม่พ้น.....ไก่ ที่ยังพบเชื้อบิตได้ในการเลี้ยงไก่ทั่วไปทั้งแบบบ้าน หรือแบบอุตสาหกรรม ไก่ติดเชื้อง่าย และป่วยรุนแรง

บิตในไก่ จะเกิดจากเชื้อในสกุลอัยเมอเรีย ที่รายงานว่ามีมากกว่า 9 ชนิด สามารถก่อโรคในไก่ได้ โดยที่รุนแรงมากจะมี 2 ชนิดคือ เทเนลล่า (*E. tenella*) หรือบิตไส้ตัน และเนคาทริกซ์ (*E. necatrix*) ส่วนที่รุนแรงน้อยกว่า แต่ก็ยังพบได้เช่นกัน ได้แก่

แม็กซิมา (*E. maxima*) อะเซอร์วูลินา (*E. acervulina*) และบรูเน็ตติ *E. brunetti* ส่วนชนิดที่ก่อโรคน้อย และไม่ค่อยพบได้แก่ *E. mitis* และ *E. praecox* โดยบิตในไก่นี้จะมีความจำเพาะเจาะจง ไม่ก่อโรคติดไปยังสัตว์ปีกชนิดอื่นๆ

ไก่สามารถติดเชื้อได้ตั้งแต่อายุเพียงวันเดียว ไก่เนื้อมักพบโรคที่อายุประมาณ 3-6 สัปดาห์ ไก่ไข่มักพบช่วงไก่อุ่น หรือไก่อสาว อาจพบในระยะแรกๆ หลังย้ายขึ้นกรง ไก่จะได้รับเชื้อบิตโดยการกินโอโอซิสต์ที่อาจมีอยู่แล้วในฟาร์ม หรือติดจากที่อื่นโดยถูกพา มา คนมักเป็นตัวการสำคัญ ได้แก่ ติดมากับเสื้อผ้า รองเท้า อุปกรณ์เครื่องมือ แกลบ แมลงวัน แมลงปีกแข็ง หนู สัตว์พาหะอื่นๆ บั๊จจัยเสริมให้เกิดโรคน่าย บ่อย และรุนแรงนั้นก็คือ อุณหภูมิ และความชื้นที่สูง สิ่งปรองพื้นเปียกชื้นตลอดเวลา ที่กล่าวมานั้นก็ คือสภาพแวดล้อมในช่วงหน้าร้อนขณะนี้เอง ภายหลังจากกินโอโอซิสต์เข้าไปประมาณ 6-8 วัน ไก่จะเริ่มแสดงอาการป่วย

อาการป่วย และความรุนแรงจะขึ้นกับชนิดบิตอัยเมอเรียที่ไก่ได้รับ จำนวนโอโอซิสต์ที่กิน ความบ่อยที่ได้รับ ซึ่งหาก ได้รับน้อยแต่บ่อย อาจสร้างภูมิคุ้มกันได้ นอกจากนี้ยังมีบั๊จจัยจากตัวไก่เองด้วย ไม่ว่าจะเป็นไก่อายุมากมักเคยได้รับเชื้อมาก่อน จึงอาจมีภูมิคุ้มกันบ้าง เซลล์ในทางเดินอาหารมีมากกว่า แม้จะถูกเชื้อบิตทำลายไป ก็จะมีเซลล์เหลือมากกว่า พันธุกรรมไก่อาง สายพันธุ์ทนต่อโรคบิตมากกว่า อาหารมีธาตุบิตหรือไม่ ได้รับยาถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ อาหารที่มีวิตามิน A หรือ K ปริมาณ สูงจะช่วยลดความรุนแรงลงได้ ภูมิคุ้มกันที่ไก่สร้างขึ้นเองทั้งจากธรรมชาติและได้รับวัคซีน และการติดเชื้อหรือโรคอื่นๆ ที่มีผล ต่อสุขภาพร่างกาย บั๊จจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้อาการ และความรุนแรงแตกต่างกันไป ไก่บางตัวจึงอาจไม่แสดงอาการป่วยเลย บางตัวป่วยเล็กน้อย อาการป่วยที่มักพบ ได้แก่ กินอาหารและน้ำน้อยลง ซึมหงอย อ่อนเพลีย ปีกตก ผิวหนังซีด ขนยุ่ง โตช้า แคระแกร็น ผอม ร่างกายขาดน้ำ หนาวสั่น ไช่ลด เชื้อบิตจะไปทำลายเยื่อเมือกของลำไส้ ทำให้ลำไส้อักเสบ เกิดอาการท้องเสีย มักพบการติดเชื้ออื่นแทรกซ้อนด้วย เช่น *E. coli*, *Salmonella spp.* ชนิดที่รุนแรงจะถ่ายเป็นเมือก หรือเลือด และมีอัตราการตาย สูง ประสิทธิภาพการผลิตที่ได้รับผลกระทบจากบิต ได้แก่ น้ำหนักตัว ADG FCR สีผิว เปอร์เซ็นต์ไข่ เป็นต้น ส่วนใหญ่อาการที่ สังเกตจากภายนอก จะไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดจากบิตชนิดใด จำเป็นต้องดูจากรอยโรคภายใน

รอยโรคจากการผ่าซากนั้น จะพบว่าตำแหน่งลำไส้ที่สัมพันธ์กับชนิดของอัยเมอเรียนั้น จะพองขยายใหญ่ขึ้นอย่าง ชัดเจน ผนังลำไส้หนาตัวขึ้น มีจุดเลือดออกเล็กๆ กระจาย จนถึงเป็นเลือดออก มีเลือดคั่งทั่วทั้งผนังลำไส้ ภายในช่องว่างมีเลือด น้ำ เยื่อเมือกที่หลุดหลุด เศษเซลล์ และเนื้อตาย บางชนิดอาจแตกต่างออกไปเล็กน้อย เช่น อะเซอร์วูลินาที่เยื่อเมือกลำไส้จะมี ลักษณะเป็นทางสีขาวตามแนวขวางลำไส้ คล้ายขี้มันไค ส่วนชนิดแม็กซิมาอาจพบของเหลวในลำไส้มีสีส้ม หรือชมพู สิ่งสำคัญ มากในการช่วยแยกแยะชนิดของบิตที่ก่อโรคนั้นก็คือ ตำแหน่งของรอยโรคที่ค่อนข้างจำเพาะ ชนิดเทเนลลานั้น จะพบรอยโรคที่ ไส้ตัน ชนิดเนคาทริกซ์ และแม็กซิมา จะพบรอยโรคที่ลำไส้ส่วนกลาง ชนิดอะเซอร์วูลินา จะพบรอยโรคที่ลำไส้เล็กส่วนต้น หรือดู โอตินัม แต่ถ้ารุนแรงอาจขยายลงมาส่วนอื่นๆ คือ เจจูนัม และโอะเลียม ก็ได้ ส่วนชนิดบรูเน็ตติ จะพบที่ลำไส้ส่วนท้าย เนื้อหรือ ใต้ทางแยกของไส้ตันเท่านั้น ภาพบรรยายตามด้านล่าง

หรือวัตถุดิบในอาหารไก่ ปริมาณที่ใช้ผสมในอาหาร และข้อห้ามใช้ต่างๆ นั้น ให้ศึกษาจาก “ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดวัตถุดิบในอาหารสัตว์ ปริมาณการใช้ และเงื่อนไขในการห้ามผลิต นำเข้า หรือขายอาหารสัตว์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561”

เห็นไหมครับว่า แค่เรื่องบิตในไก่ชนิดเดียว ก็ไม่ใช่เรื่องนิดหน่อย หรือเล็กน้อยเลย กลับเป็นเรื่องสำคัญ มีรายละเอียดต่างๆ ต้องใส่ใจมากมาย หากควบคุม ป้องกัน หรือรักษาได้อย่างทันท่วงทีแล้ว ก็จะลดความเสียหาย และสูญเสียทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากโรคประจำถิ่นบ้านเรานี้ได้เป็นอย่างดี เห็นด้วยไหมครับ..”

เอกสารอ้างอิง

การจัดการและโรคสำคัญในไก่เนื้อ. รศ.น.สพ.ดร. จิโรจ ศศิปรียจันทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. พ.ศ. 2543.

วิทยาสัตว์เซลล์เดียวทางสัตวแพทย์ Veterinary Protozoology. รศ.น.สพ.ดร. มานพ ม่วงใหญ่ พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2545.

https://www.veterinariadigital.com/en/post_blog/coccidiosis-eimeria-mitis-poultry/

https://www.veterinariadigital.com/en/post_blog/cecal-coccidiosis-in-poultry-eimeria-tenella/

<https://www.veterinariadigital.com/en/articulos/avian-coccidiosis-southeast-asia-and-natural-control-methods/>

<https://www.thepoultrysite.com/publications/diseases-of-poultry/206/coccidiosis>

<https://www.facebook.com/eggrowpoultrysupplies/photos/pcb.347396399306536/347396299306546>

<https://www.facebook.com/eggrowpoultrysupplies/photos/pcb.347396399306536/347396342639875>

Copyright ©